

9. Ящук С. М. Професійна підготовка викладача загальнотехнічних дисциплін: теоретичний аспект : навчальний посібник / С. М. Ящук. – Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. – 133 с.

Герасименко Анна. Компоненты профессиональных компетенций курсантов летных учебных заведений в процессе общетехнической подготовки.

В статье рассматриваются определения понятия «профессиональные компетентности», компоненты профессиональных компетентностей, значение их формирования в процессе общетехнической подготовки курсантов летных учебных заведений. Известно, что профессиональная надежность будущего авиационного специалиста зависит от сформированных у курсантов знаний, умений и навыков в процессе профессиональной подготовки, структурным элементом которой является общетехническая подготовка. Акцентируется внимание на важности изучения курсантами общетехнических дисциплин.

Ключевые слова: общетехнические дисциплины, компоненты, профессиональные компетентности, авиаспециалист, летное учебное заведение.

Herasymenko Hanna. The components of students' professional competencies at flight educational establishments in the process of general technical training.

The article reveals different definitions of «professional competences», the components of professional competences, significance of their formation into the process of general technical training in the flight educational establishments. It is a well known fact that professional reliability of future aviation specialists depends on the cadets' knowledge, abilities and skills, which are formed during the professional training. That's the reason why general technical training of the cadets in flight educational establishments as a structural element of the professional training becomes very important. As the basis of the formation of aviation specialists' professional competences the following components have been determined: cognitive, praxeological, motivational, communicative, personal. In the article a special attention is paid to the importance of general technical disciplines which are studied in the flight educational establishments.

Key words: general technical sciences, components, professional competences, an aviation specialist, flight educational establishment.

УДК 372.881.111.1

Людмила Герасименко, к. пед. н., доцент
Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного університету

МОТИВАЦІЯ ДО САМООСВІТИ МАЙБУТНІХ АВІАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Статтю присвячено проблемі мотивації до самоосвіти майбутніх авіаційних фахівців, яка набуває особливої актуальності у зв'язку з підвищенням міжнародних вимог та потребою до постійного оновлення знань, умінь та навичок. Самоосвіта визначається як отримання системних знань у певній галузі, яка передбачає безпосередній інтерес особистості в органічному поєднанні із самостійністю у вивченні матеріалу. Одним із головних завдань майбутнього авіаційного фахівця є проблема організації самоосвітньої діяльності. Подано характеристики процесу самоосвіти, а саме: індивідуалізація, саморегульований характер та сприяння самореалізації особистості. Самоосвіта в льотному навчальному закладі виконує важливі завдання, спрямовані на всі види підготовки майбутнього авіаційного фахівця.

Ключові слова: мотивація, самоосвіта, майбутні авіаційні фахівці, саморозвиток, самовиховання.

Постановка проблеми Однією з найважливіших стратегічних задач реформування вищої авіаційної освіти є забезпечення якості підготовки фахівців, а основним завданням - створення інноваційних моделей навчального процесу, що сприятимуть забезпеченню цієї якості. Під якістю професійної підготовки фахівця ВНЗ розглядається здатність освітнього середовища задовольняти, з одного боку, потреби ринку праці у фахівцях відповідної кваліфікації, а, з іншого, потреби особистості в отриманні конкурентоздатних продуктивних знань та інтегрованих умінь і навичок. На думку багатьох дослідників, основою сучасної вищої освіти повинні бути не стільки навчальні дисципліни, скільки створення умов для формування світогляду студента, розвитку критичного мислення, саморегуляції і самоконтролю, прогнозування, своєчасного прийняття обґрунтованих рішень та сприяння соціальній самореалізації особистості [1]. Усвідомлення, що майбутні авіаційні фахівці потребують вивчення авіаційної галузі за межами програмного матеріалу та формування у собі професійно важливих особистісних якостей, що зумовлюється новими умовами у сфері авіації, спонукає педагогів звернутися до проблеми мотивації курсантів до самоосвіти й саморозвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійного самовдосконалення особистості як компонента самоосвіти була предметом дослідження таких відомих учених, як Д. О. Андрєєва, І. Д. Бех, Л. С. Виготський, В. О. Сухомлинський та ін. Вивченню сутності самовиховання приділяли багато уваги у своїх працях Л. П. Арістова, С. І. Архангельський, М. О. Данилов, П. І. Підкасистий, М. М. Скаткін, І. Я. Лернер та ін. У сфері авіаційної педагогіки та психології В. О. Пономаренко, Г. В. Платонов, Р. М. Макаров та ін. неодноразово зазначали важливість самоосвіти для майбутнього авіаційного фахівця.

Мета статті – висвітлення проблеми мотивації майбутніх авіаційних фахівців до самоосвіти та окреслення шляхів її вирішення.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб зрозуміти сутність поняття «самоосвіта», звернемося до його генезису. Перші спроби визначення цієї категорії трапляються в роботах Платона та Аристотеля, які вважали, що лише в процесі самостійного вдосконалення особистості здійснюється розвиток мислення людини, а на основі самопізнання відбувається розвиток її здібностей. У працях Платона освітній процес розуміється як засіб збереження цілісності суспільства та служіння йому. Ідея самоосвіти визначається як ідея автономії особистості: кожна людина повинна визначити себе саму, стати вільною, тобто знайти стале місце в житті, відчувши своє покликання, індивідуальну свободу.

В епоху Середньовіччя в наукових працях провідною формою самоосвіти вважається релігійна самоосвітня діяльність, яка була однією з основ суспільного життя. Наукові трактати філософів Нового часу засвідчували, що освіта не закінчується шкільним віком. Зокрема, Ж.-Ж. Руссо розвивав ідею про необхідність післяшкільної освіти як постійного процесу самовдосконалення особистості. На думку Б. Спінози, процес самоосвіти є процесом самопізнання, властивий не лише Богові, а й природі загалом. Ідея самостійної пізнавальної діяльності як засобу розвитку особистості є провідною, наприклад, у працях Ф. А. Дістервега, Г. С. Сковороди та ін. Так, Г. С. Сковорода зазначав, що шлях до ідеального суспільства залежить від кожної особистості й формується через пізнання нею навколишнього світу, самопізнання, самовиховання і вибір праці, що буде гармоніювати з внутрішнім світом.

З початку ХХ століття поняття самоосвіти починає використовуватися у філософських працях В. Дільтея, М. Хайдеггера для означення характеристики дій людини.

Засновником теорії самоосвіти в педагогіці вважають Я. Коменського, який написав перший підручник «Видимий світ у малюнках» для самостійного вивчення дитиною.

В «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренка [2] самостійна освіта визначається як отримання системних знань у певній галузі науки, техніки, культури,

політичного життя тощо, яка передбачає безпосередній інтерес особистості в органічному поєднанні із самостійністю у вивченні матеріалу. «Соціолого-педагогічний словник» [3] розглядає самоосвіту як спеціально-організовану, самодіяльну систематичну пізнавальну діяльність, спрямовану на досягнення визначених особистісно та (чи) суспільно значимих освітніх цілей і задоволення пізнавальних інтересів, загальнокультурних та професійних запитів та підвищення професійної кваліфікації.

У процесі підготовки фахівця XXI століття акцент робиться на розвиток умінь самоосвітньої діяльності, здатності до самостійної аналітичної оцінки ситуації, до самоаналізу та самоконтролю в професійній діяльності. Отже, одним із головних завдань майбутнього авіаційного фахівця є проблема організації самоосвітньої діяльності. Самоосвіта повинна стати особистісною потребою, від її сформованості залежить подальший науково-технічний і соціальний прогрес нашого суспільства [4]. Загальна культура і професійний рівень фахівця визначається не тільки і не стільки обсягом уже набутих знань, скільки вмінням отримувати їх у подальшому шляхом самоосвіти.

Досвід роботи над собою для самовдосконалення є передумовою професійного самовиховання, що є свідомою роботою з розвитку своєї особистості як професіонала: адаптування своїх індивідуально-неповторних особливостей до вимог професійної діяльності, постійне підвищення професійної компетентності та неперервний розвиток соціально-моральних та інших властивостей особистості.

Однією з важливих характеристик самоосвіти є індивідуалізація. Справді, самоосвіта є найгнучкішою формою отримання знань, тому що здійснюється на діагностичній індивідуалізованій основі. Як справедливо зазначає Т. В. Борисова [5], оволодіння знаннями в процесі самоосвіти відбувається за ініціативи самої особистості щодо предмету занять, обсягу і джерел пізнання, встановлення тривалості часу проведення занять, а також вибору форми задоволення пізнавальних потреб й інтересів. Підкреслюючи цю думку, А. К. Громцева [6] розглядає процес самоосвіти як цілесумовлену самою особистістю пізнавальну діяльність із метою вдосконалення, а В. Волкова [7], вивчаючи сутність цього процесу, зазначає, що самоосвіта як цілісний процес удосконалення особистості, ґрунтується на взаємодії та взаємопроникненні двох рівнозначних сторін (суб'єктивної та об'єктивної), які нерозривні в цій діяльності. Саморегульований характер самоосвіти виявляється в тому, що вихованець є об'єктом керування і суб'єктом, який самостійно визначає цілі та завдання власної пізнавальної діяльності, здійснює і контролює її, використовує одержані результати в навчально-виховному процесі, аналізує та оцінює їх, прогнозує наступний саморозвиток. У руслі такого розуміння самоосвіти саме суб'єктивна сторона визначає її якісні характеристики, сприяючи реалізації самостійності авіаційного фахівця і будучи передумовою пробудження та активізації його творчого потенціалу.

У працях багатьох дослідників звертається увага на важливість прагнення до творчості та самореалізації у процесі самоосвіти. Самостійне, творче, незалежне, критичне мислення індивіда є результатом оволодіння навичками самоосвіти і вкрай необхідною рисою сучасної людини. За твердженням В. О. Сластьоніна, самоосвіта базується на високому рівні розвитку свідомості, потреби в самовдосконаленні та творчій самореалізації. Педагогічна самоосвіта передбачає самостійне оволодіння сукупністю педагогічних цінностей, технологій, розвитком творчості. Її зміст складають психолого-педагогічні та спеціальні знання, оволодіння основами організації педагогічної праці, загальна культура, яку специфічно спроектовано у сферу педагогічної діяльності.

Для організації комплексного процесу самоосвіти необхідно прийняти до уваги, що професійна підготовка здійснюється за такими напрямками підготовки [8]:

- 1) теоретична підготовка, яка формує науковий евристичний рівень знань, умінь і навичок;
- 2) фізична підготовка, що формує «динамічне здоров'я», стійкість до гіподинамічного режиму та працездатність;

- 3) психологічна підготовка, яка забезпечує психологічну готовність до професійної діяльності загалом та в окремих моментах життя;
- 4) тренажерна, що моделює професійну діяльність в окремому її фрагменті у звичайному та екстремальному режимах діяльності;
- 5) реальна професійна діяльність у професійних умовах;
- 6) психофізіологічна підготовка, яка передбачає стійкість психічного та фізіологічного рівня людського фактора до екстремальних умов, яка матеріалізує професійні знання, уміння й навички за надійнісними параметрами.

Самоосвіта в льотному навчальному закладі виконує низку важливих завдань: вивчення матеріалу дисциплін, які виносяться на самостійне опрацювання; фізичний розвиток та самовдосконалення, здобуття знань з основ здоров'я та правильного способу життя; самоаналіз себе як особистості та розуміння потреби у формуванні професійних якостей; самостійне оволодіння реальними професійними навичками в умовах, наближених до реальних за допомогою комп'ютерних програм.

У філософії саморозвиток визначається як саморух, тобто зміна об'єкта під впливом внутрішніх суперечностей, чинників та умов, з переходом на більш високий ступінь організації. Професійний саморозвиток є необхідною умовою для забезпечення становлення авіаційного фахівця як професіонала. На думку О. М. Галус, постійним джерелом професійної адаптації особистості є не результат дії зовнішніх впливів, під якими розуміються незалежні від свідомості та волі особистості зміни її самої і зміни середовища перебування, в якому здійснюється діяльність, а результат неперервного розвитку особистості.

Наступні складники професійного розвитку та саморозвитку, розроблені В. А. Семиченко [9, с. 54–55], ми вважаємо за алгоритм реалізації умови саморозвитку та самоосвіти майбутніх авіафахівців:

- визначення вимог до певного виду професійної діяльності з урахуванням перспектив змін її функцій, структури, форм, технологій;
- діагностування якостей авіафахівця;
- визначення напрямків самоосвіти та саморозвитку, виходячи з бажаного результату і наявних якостей;
- складання програми самоосвіти та саморозвитку для конкретної особи;
- визначення способів і засобів реалізації програми самоосвіти та саморозвитку;
- реалізація програми самоосвіти та саморозвитку;
- оцінювання здобутих результатів на кожному етапі самоосвіти та саморозвитку;
- внесення коректив у поточний перебіг подій;
- оцінювання загальних результатів реалізації програми і, за потреби, ухвалення нової програми;
- визначення нових перспектив і напрямів самоосвіти та саморозвитку.

Самоосвіта дорослої людини цілком індивідуальна, проте не менш важливим та потрібним є коректування самоосвітньої діяльності курсанта з боку досвідченого викладача. Зміст професійного навчання в льотних навчальних закладах повинен повністю відповідати сучасним і прогнозованим тенденціям розвитку науки й авіації, що потребує постійної мотивації курсантів до самоосвіти та професійного розвитку.

Курсанти, навіть розуміючи потребу саморозвитку й самоосвіти, не завжди здатні самостійно знайти сили, можливості для роботи над собою. Саме тому мотивація – «ключовий момент від слів до діла». Потрібно, щоб особистість ставилася до цього не як до гасла, а як до змістової та технологічно продуманої діяльності.

У науці існують різні підходи до розуміння сутності мотивації, однак у всіх теоріях мотивації центральним є поняття мотиву. Мотив – це внутрішній стан особистості, що визначає і спонукає її дії в цей момент часу, а суб'єктними формами вияву мотивів є цілі, наміри, інтереси, емоції тощо.

Співвідношення мотивів і цілей діяльності полягає в тому, що мотив виступає причиною постановки тих чи інших цілей, тобто щоб поставити перед собою мету, потрібен відповідний мотив. Мета здебільшого детермінується кількома мотивами. Чим більше мотивів детермінує мету, то більшою є її спонукальна сила, спонукальний вплив на діяльність особистості. Цілі тісно пов'язані з мотивами, тому вони також здійснюють істотний спонукальний вплив на діяльність особистості. Постановка мети стимулює докладання відповідних зусиль для її досягнення. Ступінь конкретності є цілей визначає рівень їхнього спонукального впливу. Конкретизація мети, розробка проміжних цілей і засобів їх досягнення є важливим мотиваційним фактором. Слід також зазначити, що мета, яка ставиться особистістю самостійно, підсилює мотивацію, створює позитивний настрій і утримується довше, вона схильна працювати над її досягненням наполегливіше. Мета, яка задається ззовні, викликає нижчу активність, має меншу спонукальну силу. Загальні цілі, суспільні норми, завдання, отримані від інших людей, можуть стати індивідуальними цілями особистості лише за умови, що вони є етапом або засобом задоволення її потреб. Установлено залежність роботи над собою від життєвих планів: чим вища соціальна зрілість планів і мотивів людини, тим кращими є результати. Уявлення про образ та рівень життя, яких людина хоче досягти, мотивує до самовдосконалення.

Отже, самоосвіту та саморозвиток як процеси саморегуляції особистості власних знань, умінь і навичок, зумовлених власними потребами, потрібно стимулювати «мотиваційними» факторами, чільне місце з-поміж яких посідає підвищення рівня фахових компетентностей.

Список використаної літератури

1. Лузік Е. В. Синергетичні моделі управління інтегративно-діяльнісним освітнім процесом у вищих навчальних закладах / Е. В. Лузік. Режим доступу до документа : <http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/14361>
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В. В. Радула. – К. : ЕксОб, 2004. – 304 с.
4. Race Ph. The lecturer's Toolkit. A practical guide to assessment, learning and teaching / Phil Race. – London, Routledge Tailor & Francis Group, 2007. – 248 p.
5. Борисова Т. В. Психолого-педагогические условия самообразования будущих учителей технологии и предпринимательства: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Борисова Т. В. – Новосибирск, 2000. – 23 с.
6. Громцева А. К. Формирование у школьников готовности к самообразованию : учебное пособие по спецкурсу для студентов пед. институтов / Громцева А. К. – М. : Просвещение, 1983. – 144 с.
7. Волкова В. Самоосвітня діяльність як складова професійної культури педагога / Волкова В. // Вісник львівського університету. Серія педагогічна. – 2009. – Вип. 25. Ч. 1. – С. 235 – 241.
8. Макаров Р. Н. Теория и практика конструирования целевых моделей операторов особо сложных систем управления: монография / Макаров Р. Н., Герасименко Л. В. — М. : КОД, 1997. — 529 с.
9. Семиченко В. А. Проблема особистісного розвитку й саморозвитку в контексті неперервної професійної освіти / В. А. Семиченко // Педагогіка і психологія. – 2010. – № 2 (67). – С. 46–57.
10. Херцберг Ф. Мотивация к работе / Фредерик Херцберг, Бернард Моснер, Барбара Блох Снидерман. – М. : Вершина, 2007. – 240 с.

Герасименко Людмила. Мотивация к самообразованию будущих авиационных специалистов в процессе профессиональной подготовки.

Статья посвящена проблеме мотивации к самообразованию будущих авиационных специалистов, которая приобретает особую актуальность в связи с повышением

международных требований и необходимостью постоянного обновления знаний, умений и навыков. Самообразование определяется как получение системных знаний в определенной области, которая предусматривает непосредственный интерес личности в органическом сочетании с самостоятельностью в изучении материала. Одной из главных задач будущего авиационного специалиста является проблема организации самообразовательной деятельности. Даны характеристики процесса самообразования, а именно: индивидуализация, саморегулирующийся характер и содействие самореализации личности. Самообразование в летном учебном заведении выполняет важные задачи, направленные на все виды подготовки будущего авиационного специалиста.

Ключевые слова: мотивация, самообразование, будущие авиационные специалисты, саморазвитие, самовоспитание.

Herasymenko Liudmila. Motivation to self-study of future aviation specialists during professional training.

The realization that the future aviation professionals need to study aviation industry outside the program material and forming professionally important personal qualities, due to the new conditions in aviation, encourages teachers to address the problem of motivating students to self-education and self-development. The article is devoted to the problem of motivation to future aviation specialists' self-education. This issue is particularly relevant regarding the increase of international requirements and the necessity for constant updating of knowledge and skills. Self-education is defined as obtaining of systematic knowledge in a certain area, which provides a direct interest of a personality combined with autonomy in the study of the material. One of the main challenges for the future aviation professionals is self-organization. The main characteristics of self-education process are defined as individualization, self-regulating nature and the assistance for self-realization. Self-education in a flight school performs important tasks aimed at all types of training future aviation professionals.

Key words: motivation, self-education, future aviation professionals, self-improvement, self-development.

УДК 378.808.5

Олександр Діденко, д. пед.н., професор
Національна академія Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

Оксана Залюбівська, к.пед.н.
Вінницький національний технічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ СУЧАСНОГО РИТОРИЧНОГО ІДЕАЛУ ВИКЛАДАЧА ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У статті представлено особливості змісту сучасного риторичного ідеалу викладача технічного університету на основі аналізу риторичних і педагогічних концепцій ідеалу й академічного красномовства видатних представників вітчизняної технічної освіти. Зміст досліджуваного явища розкрито через бінарну опозицію «ідеал – антиідеал» і структуровано 5-ма показниками: педагогічна спрямованість; енергія інтелекту; енергія академічного слова; енергія особистості; громадянськість.

Ключові слова: риторична культура, риторичний ідеал, педагогічний ідеал, риторичний ідеал викладача технічного університету.

Постановка проблеми. Ключова професійна функція викладача університету – педагогічний вплив на студентів, і не лише як майбутніх фахівців, а як лідерів професійної